

MALE CHARACTERS IN LIVIU REBREANU'S NOVELS BETWEEN SOCIAL CONSTRAINT AND INDIVIDUAL RESPONSIBILITY

Iulia Maria TAȘCĂU*

*Universitatea „Constntin Brâncuși” din Târgu Jiu

Abstract: *This article examines the relationship between the social environment and male characterization in Liviu Rebreanu's novels *Ion*, *Pădurea spânzuraților* and *Răscoală*. Combining close reading with contextual and comparative analysis, it investigates how property, military authority, and agrarian conflict shape the decisions of Ion, Apostol Bologa, and Petre Petre. The discussion draws on selected scholarship concerning social representativeness, mimetic desire, and multicultural identity. It argues that social pressure becomes narratively significant through the characters' need for recognition, their internalization of collective values, and their responses to conflicting obligations. Ion reproduces the hierarchy that humiliates him, Bologa questions the authority he initially endorses, while Petre Petre's trajectory exposes the entanglement of collective injustice and individual violence. Particular attention is paid to the distinction between explaining conduct and legitimizing it. The comparison shows that Rebreanu's male characters cannot be reduced to passive products of their surroundings: their tragic trajectories reveal both the force of social constraints and the consequences of their own actions.*

Keywords: *Liviu Rebreanu; male characters; social environment; property; moral responsibility; narrative construction.*

**Contact details
of the
author(s):** *iuliatas@yahoo.com*

Introducere

Relația dintre individ și mediul social constituie una dintre coordonatele construcției personajului în proza lui Liviu Rebreanu. Comunitatea distribuie prestigiu, impune obligații și stabilește limitele apartenenței, iar personajul își formulează aspirațiile în interiorul acestor raporturi. Totuși, influența mediului nu explică singură particularitatea unui destin. Între norma colectivă și faptă se interpune o conștiință care acceptă, deformează sau contestă valorile primite. Din această perspectivă, analiza personajelor masculine presupune urmărirea modului în care presiunea exterioară devine motivație interioară și, ulterior, conduită cu efecte asupra celorlalți.

Studiul propune o lectură comparativă a lui Ion, Apostol Bologa și Petre Petre, urmărind raporturile dintre proprietate, autoritate și responsabilitate. Alegerea permite confruntarea unor medii diferite: comunitatea rurală transilvăneană, armata austro-ungară și satul traversat de răscoala din 1907. Întrebarea cercetării privește felul în care fiecare personaj transformă valorile dominante în criterii ale propriei existențe. Susținem că tragicul rebrenian se configurează prin tensiunea dintre constrângerea socială și participarea individului la reproducerea ori contestarea ei. Caracterul masculin al corpusului este examinat prin așteptările de prestigiu, forță și autoritate asociate personajelor, fără a le considera însușiri naturale sau universale ale masculinității.

Literatura de specialitate

O primă direcție relevantă este oferită de sociologia literaturii. Gheorghiu (1993, p. 34) discută reprezentativitatea personajelor rebreniene și rolul reproducerii școlare în transformarea lor în tipuri ale lumii sociale. Observația îndeamnă la prudență față de echivalarea imediată a personajului cu o categorie istorică. Pentru cercetarea de față, ea justifică examinarea mijloacelor prin care textul construiește apartenența socială, în locul acceptării acesteia ca explicație suficientă.

O a doua direcție privește medierea dorinței. Nagy (2014, pp. 546–548) interpretează aspirațiile lui Ion prin mecanismul imitației, acordând importanță modelelor și rivalităților care orientează dorința. Perspectiva nuanțează lectura exclusiv economică a pământului: ceea ce personajul urmărește este și poziția ocupată de celălalt. În cazul lui Apostol Bologa, Dragnea (2019, pp. 161–163) examinează identitatea și alteritatea în spațiul multicultural al romanului, evidențiind întâlnirea dintre apartenențele individuale și conflictul militar. Acest unghi permite discutarea crizei protagonistului dincolo de o opoziție schematică între două comunități naționale.

Cele trei contribuții susțin o lectură în care mediul acționează prin reprezentări, modele și instituții. Articolul le pune în dialog cu analiza comportamentului și a organizării narative. Contribuția propusă constă în compararea mecanismelor de legitimare personală și în urmărirea punctului în care revendicarea recunoașterii produce dominarea altuia sau refuzul unei autorități. Demersul nu presupune că interpretările existente ar fi epuizate și nici că selecția bibliografică reprezintă o inventariere integrală a criticii rebreniene.

Metodologia cercetării

Cercetarea are caracter calitativ și utilizează lectura atentă, contextualizarea literară și comparația. Corpusul cuprinde romanele *Ion*, *Pădurea spânzuraților* și *Răscoala*. Sunt selectate secvențe în care personajele întâlnesc o sancțiune comunitară, interiorizează o valoare sau adoptă o decizie cu urmări ireversibile. Analiza urmărește sursa autorității, motivația personajului, relația cu ceilalți și modalitatea narativă de reprezentare a conflictului. Comparația se întemeiază pe aceste criterii comune, păstrând diferențele istorice și compoziționale dintre romane. Afirmările interpretative sunt raportate la episoade identificabile; trimiterile indică paginile tipărite ale edițiilor consultate, iar datele duble disting prima publicare de ediția utilizată. Textul literar este abordat ca reprezentare estetică a relațiilor sociale, nu ca document care ar permite generalizări directe asupra unei populații istorice.

Analiză și discuții

Ion și prestigiul proprietății

În *Ion*, pământul organizează ierarhiile comunității și condiționează recunoașterea individului. Umilirea protagonistului de către Vasile Baci, în contextul horei, face vizibilă distanța dintre energia personală și poziția socială. Sărăcia nu este trăită exclusiv ca lipsă materială, ci ca inferioritate impusă public. Prin urmare, acumularea proprietății dobândește semnificația unei

reparații identitare: Ion dorește să ocupe locul din care poate fi privit cu respect (Rebreanu, 1920/2001, vol. 1, cap. I).

Mediul oferă și mijloacele imaginabile ale ascensiunii. Apropierea de Ana transformă căsătoria într-o strategie de acces la avere. În lectura propusă de Nagy (2014, pp. 547–548), experiența lui Vasile Baciuc constituie un reper al dorinței protagonistului. Relația dintre cei doi poate fi înțeleasă astfel ca rivalitate în interiorul aceluiași sistem de valori. Ion nu urmărește abolirea ierarhiei care îl umilește, ci schimbarea propriei poziții. Tocmai această continuitate explică de ce succesul material nu produce o ordine morală diferită: fostul marginal preia logica puterii pe care o resimțise ca nedreaptă.

Secvența sărutării pământului concentrează ambivalența dobândirii proprietății. Apropierea senzorială de lut este însoțită de imagini ale dominației, iar personajul se percepe triumfător asupra unei lumi supuse. Comparatia mâinilor cu „niște mânuși de dolii” introduce, în interiorul împlinirii, un semn al morții (Rebreanu, 1920/2001, vol. 2, p. 106). Lectura acestui detaliu arată că sensul scenei depășește satisfacția economică. Posesia devine experiență corporală și proiect de suveranitate, în timp ce organizarea imagistică îi subminează promisiunea de plenitudine. Naratorul face perceptibilă disproporția dintre victoria revendicată și fragilitatea celui care o trăiește.

Raportarea la Ana verifică limita etică a acestei aspirații. Tratarea ei în funcție de pământurile pe care le poate aduce și indiferența față de suferința sa nu se confundă cu o simplă reacție la lipsuri. Presiunea socială explică miza alegerii, dar nu suspendă responsabilitatea celui care o face. Degradarea relației conjugale și moartea Anei arată costul uman al ascensiunii (Rebreanu, 1920/2001, vol. 2, cap. VII și X). Ion se constituie astfel ca personaj contradictoriu: vulnerabil în fața ierarhiei, el devine, în relația intimă, agentul unei alte vulnerabilizări. Masculinitatea sa se construiește prin posesie și control, iar eșecul acestei formule rezultă din incapacitatea proprietății de a substitui reciprocitatea afectivă.

Apostol Bologa și interiorizarea autorității

În *Pădurea spânzuraților*, recunoașterea se leagă de uniformă, datorie și conduită exemplară. Hotărârea lui Bologa de a pleca la război este legată și de dorința de a câștiga admirația Martei; entuziasmul public consolidează apoi alegerea (Rebreanu, 1922/2002a, pp. 54–55). Instituția militară preia o nevoie de validare deja existentă și îi oferă o formă socialmente prestigioasă. Disciplina nu acționează numai ca ordin exterior, ci ca principiu prin care protagonistul își măsoară propria valoare. Criza se anunță chiar în scena execuției sublocotenentului ceh Svoboda. Deși participase la condamnare, Bologa este tulburat de privirea celui osândit (Rebreanu, 1922/2002a, pp. 33–35). Întâlnirea vizuală fisurează siguranța judecății juridice: omul concret nu mai poate fi redus la identitatea de vinovat stabilită de instituție. Din punct de vedere narativ, reacțiile corporale și percepția insistentă a privirii pregătesc transformarea conștiinței înaintea formulării unei poziții coerente. Romanul reprezintă astfel devenirea îndoielii, cu ezitățile ei, evitând o conversiune instantanee și lipsită de contradicții.

Perspectiva multiculturală discutată de Dragnea (2019, pp. 161–163) permite înțelegerea acestei deveniri în interiorul unor apartenențe concurente. Datoria militară, solidaritatea națională și raportarea personală la ceilalți încetează să coincidă. Relația cu Ilona complică, la rândul ei, distribuția simplificatoare a valorii umane după granițe etnice. În lectura noastră, miza crizei este schimbarea criteriului de evaluare: legitimitatea unei fapte nu mai rezultă automat din aprobarea instituției. Bologa începe să judece autoritatea căreia îi delegase judecata, iar această desprindere presupune pierderea siguranței identitare.

Față de Ion, care reproduce norma prestigiului, Bologa ajunge să conteste norma datoriei. O asemenea diferență nu îl transformă într-o conștiință integral autonomă: frica, educația și nevoia de

certitudine continuă să-i structureze reacțiile. Totuși, posibilitatea refuzului arată că mediul nu funcționează ca destin psihologic absolut. Deznodământul sancționează ruptura dintre individ și aparatul militar, fără a anula sensul interior al acesteia (Rebreanu, 1922/2002a, cartea IV). Responsabilitatea capătă aici forma interogației asupra propriei participări la violență. Tragicul se naște din imposibilitatea de a împăca ordinea instituțională cu exigențele unei conștiințe care nu mai acceptă obediența ca justificare suficientă.

Petre Petre și contradicțiile revoltei

În *Răscoala*, destinul lui Petre Petre se înscrie într-o mișcare colectivă, iar relația cu pământul este reorganizată de conflictul dintre țărani și ordinea proprietății. Aspirația individuală nu mai poate fi desprinsă de circulația nemulțumirii și de dinamica mulțimii. Compoziția amplă a romanului pune alături perspective sociale inegale, astfel încât experiența personajului reprezintă un punct de concentrare a tensiunilor, fără a absorbi întreaga lor semnificație. Spre deosebire de parcursul lui Ion, ascensiunea în interiorul ierarhiei lasă loc confruntării cu mecanismele care o mențin.

Interpretarea acestei confruntări trebuie însă să includă violența exercitată de personaj. Agresiunea sexuală asupra Nadinei împiedică idealizarea lui Petre ca simplă întruchipare a dreptății sociale. Secvența prezintă refuzul și rezistența femeii, urmate de constrângere (Rebreanu, 1932/2002b, vol. 2, pp. 96–99). Descrierea ulterioară a reacțiilor corporale nu anulează absența consimțământului exprimată în scenă. Din perspectiva analizei, este necesară distincția dintre explicațiile instinctuale mobilizate de relatare și evaluarea raportului de putere reprezentat. Personajul contestă o dominație socială, dar instituie asupra corpului celuilalt o dominație proprie. Nedreptatea suportată și nedreptatea comisă coexistă în același destin.

Ultimele secvențe accentuează instabilitatea eroismului. Petre le cere celorlalți să nu fugă, deși fuge el însuși; ulterior, încrederea lui Ilie Cârlan îi face retragerea rușinoasă. Gestul de pace precedă reluarea focului și moartea celor doi (Rebreanu, 1932/2002b, vol. 2, pp. 203–206). Contradicția dintre îndemn și comportament individualizează personajul: el nu este o voință colectivă fără fisuri, ci un om prins între frică și obligația de a rămâne demn de privirea altuia. Prestigiul masculin devine, în acest moment, o constrângere interpersonală imediată.

Moartea lui Petre sub focul represiei și raportarea oficială a restabilirii ordinii produc o ruptură între experiența victimelor și limbajul puterii. Romanul permite citirea critică a acestei distanțe, fără ca suferința finală să șteargă agresiunea anterioară. Tragicul personajului rămâne legat de o dublă poziție, de participant la violență și de victimă a ei. Prin această ambivalență, dimensiunea socială a romanului se deschide spre problema responsabilității, iar revolta nu poate fi interpretată ca proces uniform de purificare morală.

Convergențe și diferențe

Comparația evidențiază rolul privirii celuilalt în formarea conduitei. Ion urmărește recunoașterea comunității, Bologa caută inițial confirmarea valorii sale prin rolul militar, iar Petre resimte obligația de a susține încrederea celui care îl urmează. Mediul devine eficient prin interiorizarea unei imagini despre ceea ce individul trebuie să fie. Diferența decisivă privește răspunsul la această exigență: reproducerea ierarhiei, contestarea autorității sau implicarea într-o revoltă contradictorie.

Și reprezentarea narativă diferențiază aceste răspunsuri. În analiza lui Ion, gestul și imaginarul posesiei concentrează tensiunea; în cazul lui Bologa, percepția și deliberarea urmăresc criza conștiinței; în *Răscoala*, deplasarea între individ, mulțime și instituție amplifică conflictul. În consecință, deznodământul tragic nu constituie dovada unei cauzalități sociale unice. El face vizibile

limite diferite ale recunoașterii și ale acțiunii, pentru care explicația trebuie păstrată în contact cu particularitatea fiecărui text.

Limitările cercetării

Selecția a trei personaje privilegiază destinele tragice și nu permite extinderea concluziilor asupra întregii tipologii masculine rebreniene. Analiza urmărește un număr restrâns de secvențe și de contribuții critice, fără o examinare exhaustivă a receptării sau a variantelor editoriale. Personajele feminine sunt discutate în relație cu acțiunile protagoniștilor; o cercetare distinctă ar putea reconstitui mai amplu perspectivele acestora. Interpretarea privește mecanismele reprezentării literare și nu stabilește legi generale despre comportamentul social.

Concluzii

Personajele analizate își construiesc identitatea prin valori și autorități pe care mediul le face disponibile, dar răspund diferit presiunilor acestuia. Ion convertește recunoașterea în posesie, Apostol Bologa descoperă necesitatea judecății personale, iar Petre Petre exprimă contradicțiile unei revolte care nu exclude agresiunea individuală. Relația dintre social și psihologic se manifestă astfel prin procese de interiorizare și decizie, reprezentate prin mijloace narative distincte. Lectura comparativă susține necesitatea de a păstra împreună constrângerea și responsabilitatea: prima explică orizontul alegerilor, fără a anula consecințele celei de-a doua. Complexitatea prozei rebreniene rezultă tocmai din imposibilitatea reducerii personajului la statutul de victimă, exponent social sau agent pe deplin liber.

REFERINȚE

- Dragnea, A. (2019). Pădurea spânzuraților – Multiculturalismul unui spațiu literar traumatizant. *Meridian critic*, 32(1), 159–169. <https://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A30200/pdf>
- Gheorghiu, M. D. (1993). La construction littéraire d’une identité nationale: Le cas de l’écrivain roumain Liviu Rebreanu (1885–1944). *Actes de la recherche en sciences sociales*, 98, 34–44. <https://doi.org/10.3406/arss.1993.3050>
- Nagy, I. K. (2014). The triangular desire in Rebreanu’s novel *Ion*. *Journal of Romanian Literary Studies*, 5, 544–551. <https://www.diacronia.ro/indexing/details/A21901/pdf>
- Rebreanu, L. (2001). *Ion* (Vol. 1–2). Litera. (Lucrare originală publicată în 1920)
- Rebreanu, L. (2002a). *Pădurea spânzuraților*. Litera. (Lucrare originală publicată în 1922)
- Rebreanu, L. (2002b). *Răscoala* (Vol. 1–2). Litera. (Lucrare originală publicată în 1932)